

Celou plejádu příčin neprospěchu můžeme rozdělit do pěti okruhů, které lze stručně charakterizovat takto:

1. OSOBNOST ŽÁKA

- **poruchy tělesného vývoje a zdravotní těžkosti**
(zaostávání tělesného vývoje, tělesná slabost, tělesné defekty, anomálie disproporce, mozková poškození, poruchy žláz s vnitřní sekrecí, tělesné choroby),
- **poruchy duševního vývoje**
(oligofrenie, neurózy),
- **nedostatky v intelektuální oblasti**
(v celkové rozumové výkonnosti, ve speciálních schopnostech, v myšlení, paměti, pozornosti, zájmech),
- **nesprávné postoje**
(záporný postoj k učení a ke škole, různé zábrany, agresivní postoj, vzdorovitost),
- **záporné osobnostní vlastnosti**
(nízká aspirační úroveň, malá frustrační tolerance, příliš pomalé psychické tempo),
- **citové poruchy**
(citová deprivace, zvýšená emocionalita, strach z neúspěchu),
- **narušená sociabilita**
(negativní vztah k učiteli, vztah ke spolužákům, vztah ke škole),
- **věkové zvláštnosti**
(puberta),
- **pohlaví**
(chlapci propadávají častěji než děvčata).

2. OSOBNOST UČITELE

- **záporný vztah učitele k žákovi**
(tento faktor je tím působivější, čím jsou žáci mladší, je také silnější u děvčat než u chlapců),
- **nevhodný postoj učitele k žákovi**
(příliš autoritativní nebo liberální postoj, některé chyby v přístupu k neprospívajícím žákům: zanedbání a nevěšování si labých žáků, jejich odsun na periferii vyučovacího procesu a třídy, zjednodušený názor na příčiny neprospívání, bezperspektivní postoj učitele, netrpělivost v přístupu, tendence odstranit neprospívání zápornou stimulací - trestem, nadměrné zapojování neprospívajících žáků do soutěžení s prospívajícími, zanedbávání zřetele na rodinné prostředí žáka, nedostatek výchovných kontaktů mezi školou a rodinou),
- **didaktické chyby při vysvětlování učiva**
(příčiny nejasného výkladu: např. nedostatečné ovládnutí vlastního učebního předmětu, náležitě metodické nepropracování učiva, nedostatečné využívání názorných, resp. mnemotechnických pomůcek, chybějící cit učitele pro únosnou míru náročnosti, malá návaznost učiva, používání neadekvátních metod, neschopnost učitele zaujmout žáka.),
- **nerespektování psychologických zákonů učení**
(motivace, opakování, kontrola),

PŘÍČINY NEPROSPÍVÁNÍ OSOBNOST ŽÁKA

OSOBNOST UČITELE

- pedagogicky netaktní chování

(podceňování schopností žáků, nespravedlivé hodnocení, známkové „zaškátulkování“ žáků, neregistrování žákova úsilí o zlepšení, škodolibost, ironie, nesprávné zkoušení),

- zanedbávání výchovy při vyučování

(působení jen na rozumovou sféru žáka, méně na citovou a volní oblast, zúžený pohled na žákovu osobnost).

Úkol č. 12:

Zdůvodněte, kterou z příčin neprospívání žáků způsobených osobností učitele pokládáte vy osobně za nejzávažnější.

ÚKOL č. 12

3. RODINA ŽÁKA

- materiálně ekonomické podmínky rodiny

(nadbytek či nedostatek),

- nízká kulturní úroveň rodiny

(úroveň vzdělání rodičů, příp. sourozenců, nízká míra vlastnictví předmětů kulturního užitku, intenzita kulturního života rodiny, její postoj ke kultuře a vzdělanosti vůbec),

- narušená struktura rodiny

(chybění otce, matky, nebo obou rodičů),

- nepříznivé postavení žáka v rodině

(počet sourozenců, pořadí žáka mezi sourozenci, pohlaví sourozenců),

- nízká kvalita rodinné výchovy

(nesprávné formy rodinné výchovy: výchova autoritativní, ctižádostivá, příliš úzkostná, protekční, zanedbávající, rozmazlující, liberální atp.),

- špatná spolupráce rodiny se školou.

RODINA ŽÁKA

4. ŠKOLA

- nedostatečné materiálně-didaktické vybavení školy

(osvětlení, teplota, konstrukce nábytku, vybavení školy učebními pomůckami, zasazení školy do okolního prostředí),

- přeplněnost tříd

(snižuje se individuální kontakt s žáky),

- složení žáků třídy

(koedukační třídy, třídy s rozdílnou úrovní nadání žáků),

- soustavné stupňování nároků školy na žáka.

ŠKOLA

5. ŠIRŠÍ SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

- postoj společnosti ke škole a ke vzdělání

(vztah společnosti ke vzdělání, oceňování vzdělání),

- postoj skupiny vrstevníků a přátel ke škole a ke vzdělání

(významný vliv těchto skupin na jedince, zvláště v období puberty).

Vzhledem k tomu, že každý neprospívající žák je případem svého druhu, s jedinečným specifickým vývojem a specifickým komplexem příčin neprospívání, není možné stanovit jednotný recept na **odstranění neprospívání** každého jednotlivého žáka. Bez respektování individuálních zvláštností v osobnosti a neprospívání každého jednotlivého žáka, by byly všechny snahy marné. Neprospívání většinou není možné odstranit izolovaným prostředkem nebo pedagogickým zásahem, ale jen celým komplexem prostředků a zásahů adekvátních právě konkrétnímu případu neprospívání.

Dále uvedené všeobecné zásahy mohou ulehčit a urychlit odstraňování neprospívání žáků:

- a) zjistit příčiny neprospívání,
- b) neprospívání posuzovat jako vyústění krize celé žákovy osobnosti,
- c) neztrácet pedagogický optimismus,
- d) neusilovat o prospěch za každou cenu,
- e) nehodnotit celou osobnost žáka jen na základě prospěchu ve vlastním předmětu,
- f) nepřistupovat k žákům s cílem dokázat schopnost jedněch a neschopnost druhých,
- g) působit na žáka především kladnými pedagogickými prostředky,
- h) individuálně žáka poznat a individuálně k němu přistupovat,
- i) neprospívání předcházet.

ŠIRŠÍ SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

ZÁSADY ODSTRAŇOVÁNÍ NEPROSPÍVÁNÍ ŽÁKU